

27.3.2020

SAATTEEKSI LUKIJALLE

Dramaturgit ovat olleet Uuden näytelmän ohjelman (UNO) erityisen huomion kohteena vuoden 2019 ajan.

Dramaturginen työ ja ammattitaito on keskiössä näytelmän kirjoittamisen tai teellisessä prosessissa. Se on ratkaisevan tärkeää myös näytelmätekstin ja tuotantorakenteiden kohtaamispinnoilla niin ohjelmistosuunnittelullisesta näkökulmasta kuin näytelmän esitykseksi tuottamisen prosessin osana.

UNO toteutti dramaturgeille vuoden 2019 aikana kolme työn sisältöjä ja työkuvaa tutkivaa ajatushautomotyöskentelyä sekä yhden dramaturgeille ja UNO Verkoston teattereiden johtajille yhteisen työpajan.

Näiden kohtaamisten tuloksena rakentui käsillä oleva koonti, jonka sisältöä ovat olleet tuottamassa useat eri vaiheessa uraansa olevat dramaturgit, joilla on kokemusta erilaisissa teattereissa, alan oppilaitoksissa sekä freelancereina työskentelystä.

TAUSTAKSI DRAMATURGIN TYÖN JÄSENYYKSELLE

Dramaturgin tehtäväkuvia ja työn orientaatioita -koonti on syntynyt tarpeeseen. Ajatushautomoprosessin osallistujien mukaan teatterikentällä törmää kirjavaan joukkoon tulkintoja dramaturgin työstä, jotka paikoin nojaavat vanhentuneisiin käsityksiin eivätkä huomioi työn päivittyneitä muotoja ja konteksteja. Nämä käsitykset vaikuttavat dramaturgin työn olosuhteisiin, näkyvyyteen ja mahdollisuuksiin. Ammattiosaamista ei aina osata hyödyntää kentällä sen koko potentiaalissa. Selkeää kuvausta työn sisällöistä ja toiminta-alueista ei ole aiemmin tällaisenaan ollut tarjolla ja siksi sellainen on nyt synnytetty tekijöiden yhteisen työskentelyn tuloksena.

Seuraavassa on listattu koonnin taustoitukseksi ja lukemisen tueksi muutamia yleisiä ja yhteisiä dramaturgien prosessissa syntyneitä havaintoja tai esiin nostettuja väitteitä. Ne kuvaavat työskentelytilanteisiin ja -olosuhteisiin liittyviä seikkoja, jotka näkyvät dramaturgin työssä erityisesti suhteessa muihin ammattikuntiin teatterissa.

- Dramaturgin työn tarve on lisääntynyt ja tullut yhä keskeisemmäksi, kun teatterityön muodot kentällä ovat moninaistuneet.
- Dramaturgin työtä tekee usein joku muu kuin ammattidramaturgi, esimerkiksi ohjaaja tai teatterinjohtaja oman työnsä ohessa.

- Vaikuttaa siltä, että erilaisissa prosesseissa kaivattaisiin ulkopuolista seuraajaa, kommentoijaa tai sparraajaa ja tämä tarve kanavoituu dramaturgin rooliin/työhön/tehtävään. Tämä tarkoittaa, että dramaturgia tarvitaan esim. tarkkojen ja vaikeidenkin kysymysten ja huomioiden tekemiseen sekä antamaan konkreettista tukea taiteellisessa ajattelussa ja ratkaisuisissa (esim. ohjaajalle tai kirjailijalle).
- Dramaturgin työ on dialogin rakentamista eri osapuolten välille.
- Dramaturgin rooli saattaa toisinaan muuttua työnohjaukselliseksi, mikä ei kuitenkaan kuulu työnkuvaan.
- Dramaturgin työtä haastaa yhteisen dramaturgisen käsitteistön ja kielen puute teatterin ammattilaisten keskuudessa.
- Dramaturgin rooliin kohdistuu myös ennakkoluuloja ja pelkoja. Dramaturgin rooli tulkitaan toisinaan kriitikon rooliksi. Tämä johtunee työnkuvan epäselvyydestä.
- Ammattidramaturgeja käytetään kirjailijoiden tai ohjaajien (esitysprosessien) tukena, vaikkei heille aina makseta tehdystä työstä palkkaa. Tämänkaltaisen ”tukityö” toteutuu tekijöiden toisilleen tekeminä vastavuoroisina palveluksina, eikä se siten tule näkyväksi missään (esim. teattereissa henkilötyövuosina). Näin ollen myöskään dramaturgin työn todellinen toteutunut laajuus tai tarve kentällä ei ole tiedossa.

UNO AJATUSHAUTOMO

UNO:n ajatushautomossa on vuosina 2017–2019 tutkittu laajasti uuden näytelmän kantaesitysprosessiin liittyviä kysymyksiä. Teatterin eri ammattiryhmien vuorovaikutukselle perustuvissa toiminnallisissa työskentelyissä jäsennetään tekijöiden kokemuksia ja havaintoja sekä etsitään yhdessä ratkaisuehdotuksia ja hahmotellaan uusia toimintatapoja. Prosessia vetää UNO:n asiantuntija **Kati Sirén**.

Ajatushautomo toimii jatkuvan etsimisen ja osallistujille olennaisen aiheiden ääreen hakeutumisen periaatteella. Näytelmäkirjailijoiden näkökulmasta käynnistynyt prosessi on vaihe vaiheelta nostanut esiin aina uusia näkökulmia ja kysymyksiä, joita käsittelemään on kutsuttu teatterin eri ammattiryhmien edustajia. Näin prosessi on edennyt ja saanut syventyä orgaanisesti osallistujien tarpeita mukailien.

Työskentelyt dokumentoidaan ja niiden tuloksista toteutetaan kirjallisia koonteja, jotka ovat vapaasti saatavilla olevia työkaluja kaikille teatterin ammattilaisille. Koonnit löytyvät UNO:n nettisivuilta www.uno-npf.fi.

Hankkeen viimeisinä vuosina 2020–2021 ajatushautomossa jatketaan mm. ohjelmistosuunnitteluun ja eri ammattiryhmien väliseen vuorovaikutukseen liittyvien näkökulmien parissa. Osallistujiksi tullaan kutsumaan ainakin kirjailijoita, ohjaajia, dramaturgeja ja johtajia.

DRAMATURGIN TEHTÄVÄNKUVIA JA TYÖN ORIENTAATIOITA

Dramaturgi on näytelmän/esityksen estetiikan **asiantuntija**, joka tuottaa, valitsee ja jäsentää materiaaleja sekä lukee ja tulkitsee teoksen tuotantamia merkityksiä.

Dramaturgi voi toimia osana työryhmää tai erillisenä siitä. Dramaturgi on **itsenäinen taiteilija** kulloinkin valituissa/rajatuissa tehtävissään.

Dramaturgin työssä korostuu **sosiaalinen ulottuvuus** ja välittäjän rooli. Dramaturgi voi fasilitoida taiteellista prosessia suhteessa muihin tekijöihin (esim. kirjailijaan, ohjaajaan, koreografiin, työryhmään, johtajaan) ja suunnitella prosessin etenemisen vaiheita.

1) OHJELMISTOA SUUNNITTELEVA DRAMATURGI JA/TAI (JOHTAJAN) AJATTELUN SPARRAAJA

- työskentelee yhteistyössä teatterin johdon kanssa tehtävänään ohjelmiston suunnittelu
- osallistuu parhaimmillaan myös päätöksentekoon
- kuratoiva rooli
- arvioi ideoita, ehdottaa teoksia
- tuntee maailmaa, yhteiskuntaa sekä teatterikenttää meillä ja muualla
--> *tuo ymmärryksensä suunnittelun tueksi*
- ajattelee kokonaisuuksia ja tukee tietoisia valintoja suunnittelussa
- pohtii teatterin yleisöä, kenelle tehdään sekä yleisösuhdetta laajemmin
- suunnittelee pidempiä ohjelmistolinjauksia
- pohtii teoksen tai linjan sanoittamista
- huomioi teatterin tuotannolliset mahdollisuudet

2) NÄYTELMIEN ETSIJÄ

- etsii tekstejä teatterille, lukee niitä
- keskustelelee sisällöistä teatterin kanssa
- toimii tarvittaessa linkkinä kirjailijoiden suuntaan

3) LUKEVA DRAMATURGI

- on mukana näytelmäkirjailijan kirjoitusprosessissa
- lukee kirjailijan antamaa materiaalia, versioita ja toimii keskustelukumppanina
- tukee tekstin matkaa täyteen potentiaaliinsa
- sopii deadlineja (tekstin/kirjailijan ehdoilla)
- keskustelelee aiheesta ja suunnasta
- sanoittaa, toimii tulkkina tarvittaessa esim. teatterin/työryhmän suuntaan tai teatteritalossa toimiva lukeva dramaturgi voi sanoittaa talon prosesseja ja tarpeita kirjoittajan suuntaan
- voi työskennellä tekstin kanssa myös harjoitusvaiheessa tai esim. koko kantaesityksen valmistumisprosessin ajan, jos näin erikseen sovitaan

4) DRAMATISOIJA / SOVITTAJA

- dramatisoi, sovittaa näyttämöteoksen
- tekee taustamateriaalin pohjalta itsenäisen teoksen
- vertautuu kirjailijan työhön (teos tilataan häneltä)
- mahdollisesti tarvitsee avukseen lukevan dramaturgin

5) KATSOVA DRAMATURGI / PRODUKTIODRAMATURGI / VASTUUDRAMATURGI

- toimii suhteessa jonkun toisen kirjoittamaan valmiiseen tekstiin tai kantaesitystekstiin
- ensisijaisesti ohjaajan tukena
- mukana koko prosessin tai määritellyn ajanjakson (perehtyy esim. klassikkoteokseen ja haastaa/peilaa työryhmän valintoja tai käy esim. katsomassa kolme läpimenoa ja keskustelelee työryhmän kanssa havainnoitaan, isossa teatterissa kukin teatterin omista dramaturgeista vastuussa tietyistä talon tuotannoista)
- useimmiten työryhmän ulkopuolinen asiantuntija eli rooli on konsultoiva

6) ESITYSDRAMATURGI / PROSESSIDRAMATURGI

- useimmiten mukana prosessityöskentelyssä
- luo/tekee/jäsentää/koostaa tekstimateriaalia ja/tai esitysdramaturgiaa käynnissä olevassa prosessissa (yhdessä muiden kanssa)
--> *esityksen materiaalit voivat olla esim. liike, ääni, kirjoitettu teksti, videonauha*
- tarkentaa merkitysten välittymistä näyttämöllä
- mukana esityksen teossa määritellyn ajan esim. alusta loppuun tai harjoitusten ajan, useimmiten edellyttää runsasta läsnäoloa harjoituksissa

DRAMATURGI VOI OLLA MYÖS
DRAMATURGISEN AJATTELUN
TUKIJA KOKO TYÖRYHMÄLLE

- sanallistaa dramaturgisia näkökulmia koko työryhmälle yhteisen ymmärryksen ja käsitteistön rakentumiseksi, sen sijaan että keskustelisi vain ohjaajan tai kirjailijan kanssa
--> *samalla opettaa / tulee opettaneeksi dramaturgisia asioita prosessissa*
- sanallistaa ja/tai fasilitoi kesken eräisen prosessin vaiheita ja auttaa näin työryhmää hahmotamaan etenemistä (purkaa stressiä ja jännitteitä prosessista)

MUUTA DRAMATURGIN
TYÖSTÄ SANOTTUA

- tarkan lukemisen auttaja ja vahvistaja, lukutaidon ammattilainen
- hahmottaa näytelmäkäänöksissä kielten välisten merkitysten muuttumista sekä kulttuurin ja kielen välittymistä
- usein esikokija/lukija/katsoja teokselle --> *tärkeä havainnoija*
- dramaturgilla tilaa tarkastella teosta etäämmältä kuin esim. ohjaajalla
- erottaa tekstin ja tekijän toisistaan (on ensisijaisesti tekstin/esityksen puolella)
- ohjaajan työpari